

Zo tel je: Nachtzwaluwen

In deze rubriek pakken we telkens een telprobleem bij de kop en laten we deskundigen aan het woord. Hoe inventariseer je Nachtzwaluwen in wat grotere gebieden? Gerrit Dommerholt (1961) van de Vogelwerkgroep Midden-Overijssel vertelt hoe de Sallandse Heuvelrug met meer dan 40 vogelaars wordt geteld. 'Ga niet op pad als Nederland het WK voetbal speelt.'

Waar tellen jullie precies?

Op de Sallandse Heuvelrug. Dan heb je het over de Hellendoornse berg, Nijverdalse berg, Haarlerberg, Sprengenberg en Holterberg: de heuvels in Midden-Salland. In totaal inventariseren we daar zo'n 1400 hectare aaneengesloten heide. Daarnaast zijn er nog wat kleinere particuliere terreinen waar we actief zijn.

Een behoorlijk oppervlak. Dat lijkt me niet eenvoudig.

Toen de reeks begon, in 1995, werkten we voor het eerst met simultaantellingen. Daarvoor waren er al wel vogelaars die, vanaf 1990, afzonderlijke BMP-gebieden op de heide telden. Sommige mensen van het eerste uur doen overigens nog steeds mee, zoals Roel Janssen en Ronny Hullegie. Eind jaren negentig merkten we dat de aantallen Nachtzwaluwen toenamen en dat ze op nieuwe plekken verschenen. Voor individuele tellers was het haast niet meer bij te houden. Toen zijn we het heidegebied gaan verdelen in deelgebieden om met meerdere mensen te gaan tellen. Tegenwoordig gaan zo'n 40 mensen, verspreid over 17 telgebieden, tegelijkertijd tellen.

Hoe krijg je zo'n grote groep gelijktijdig op de been?

Door de jaren heen hebben we een vaste groep tellers opgebouwd. Begin mei stuur ik een mail uit naar de mensen die eerder meededen. Binnen de vogelwerkgroep vragen we of er nieuwe vogelaars zijn die het vak willen leren. Vóór 1 juni geven ze zich op, zodat ik een indeling per deelgebied kan maken en de instructie kan rondsturen. Per deelgebied is er iemand die de praktische afspraken verzorgt, zoals de verzamelplek. Dat is ook degene die de telformulieren verzamelt, hoewel steeds meer groepjes nu met Avimap werken. We worden geholpen door de terreinbeheerders. Zo worden op de Sprengenberg de tellingen door Natuurmonumenten georganiseerd.

Wanneer gaan jullie op pad?

Op de laatste twee vrijdagavonden van juni

en de eerste vrijdagavond van juli. We gaan drie keer, om risico's op weinig activiteit door bijvoorbeeld slecht weer uit te sluiten. - Iets heel anders: we hebben weleens meegemaakt dat we tijdens een wedstrijd van het WK voetbal op pad gingen. Er was zoveel gejuich en vuurwerk te horen dat de telling in duigen viel. Zo zie je maar. - We merken dat de aantallen behoorlijk kunnen verschillen tussen de tellingen. Vaak is de tweede, die van eind juni, de beste. Door drie keer te tellen krijg je ook meer zekerheid over de ligging van de territoria en kun je dubbeltellingen nog beter uitsluiten. We tellen van 22.00 tot 24.00 u. De meeste Nachtzwaluwen zingen kort na zonsondergang het fanatiekst, zo tussen tien en elf. Daarna gaan ze foerageren en wordt het veel lastiger om een goed beeld te krijgen.

Wat doe je in je telgebied?

We lopen zo min mogelijk rond, maar gaan op strategische plekken staan. Na een paar jaar weet je wel waar die zijn. Via de paden proberen we centraal in het telgebied te komen. We tekenen alleen zingende mannen in (de bekende ratel). Met waarnemingen van vliegende vogels die een roepje laten horen doen we niets.

Gerrit Dommerholt.

Nachtzwaluwen beginnen te zingen wanneer de laatste Roodborsten ophouden.
Foto: Peter Eekelder

Nachtswaluw, overdag vertrouwend op zijn schutkleur.

Foto: Gerard Schouten

En als je twijfelt over de locatie van die ratelende Nachtswaluw?

Je maakt in het veld de inschatting of de vogel in 'jouw' gebied zit. Soms bellen of appen tellers van aangrenzende gebieden even met elkaar om dit af te stemmen. Dan gaat het zo van: 'ik hoor er nu één in die hoek, heb jij die ook?' Na de telling leggen we de kaarten nog even naast elkaar om mogelijke dubbeltellingen eruit te halen.

Ook zingende vogels wisselen weleens van plek. Hoe ga je daar mee om?

Die verplaatsen zich inderdaad geregeld, maar doorgaans niet zo ver. Het zijn wel nieuwsgierige vogels en ze trekken elkaar aan. Als de één zingt, dan begint meestal

ook de ander. Je hoort vogels het liefst tegelijk, zodat je (in jargon) een 'uitsluitende waarneming' hebt. Uiteindelijk moet je niet de illusie hebben dat je zonder foutmarge telt en de absolute aantallen weet. Of je structureel iets te hoog of te laag zit doet er niet zoveel toe, want je doet het vooral voor de trend.

Gelukkig hebben we ook wat referenties. Bij vroege ochtendbezoeken van de BMP-tellingen horen we zingende vogels vaak op ongeveer dezelfde plekken als 's avonds. Heel wat jaren geleden karteerde de zeer ervaren Willem van Manen het gebied gelijktijdig. Toen kwamen we op een verschil van twee vogels, op een totaal van 55. Ringonderzoek met geluidsapparaten leverde veel meer vogels op, maar ik denk dat die door het geluid ook van elders werden aangetrokken.

Dus geen geluid afspelen?

Dat maakt het alleen maar lastig. Niet alleen voor jezelf, maar ook voor collega's in naastgelegen gebieden die jouw geluid kunnen horen.

Wat is het beste telweer?

Dat zijn de avonden waarop je in een T-shirtje buiten wilt lopen. Zwoele zomeravonden met weinig wind zijn ideaal. Dan kom je ook uilen, reeën en Houtsnippen tegen. Als we onweer zien aankomen dan gelasten we de telling af. Een buitje kunnen we wel hebben. Bij langdurige regen houden de meeste Nachtswaluwen de snavel dicht en als het daarna droog wordt gaan ze meteen foerageren.

Na de telling een biertje?

Na de laatste telling komen we bij elkaar in de werkschuur van Natuurmonumenten. Met een hapje en een drankje sluiten we de boel dan af. Eventueel kun je dan de laatste dubbeltellingen er nog uit halen. Dan hebben we ook wel een globale eindscore die we delen. Die vermelden we in een persbericht dat we samen met Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten versturen.

● **Albert de Jong**

Nachtswaluwen doen het goed in Nederland, het is enigszins raadselachtig wat de precieze oorzaak is. Doornspijkse Heide, 22 juni 2017.
Foto: Harvey van Diek

